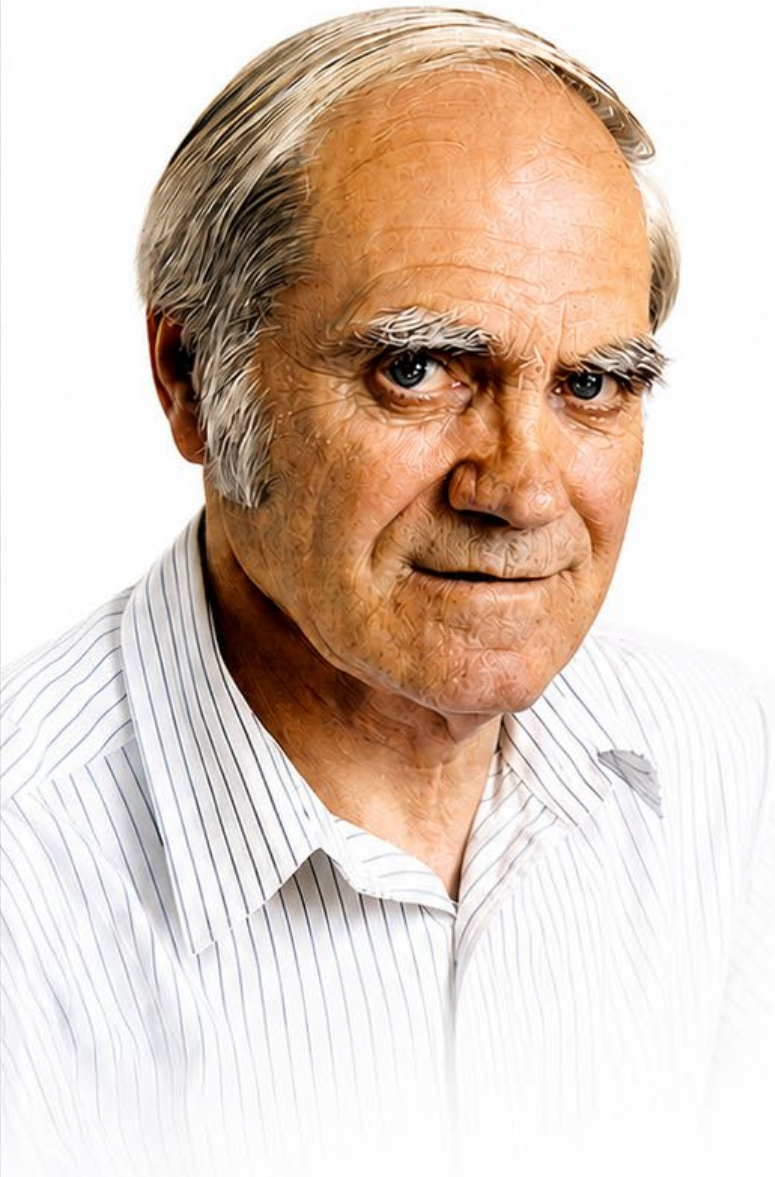

ЗБІРНИК

матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті професора

Івана Пантелійовича Колесника

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ:

ВІД ТРАДИЦІЙ ДО ІННОВАЦІЙ

(4 березня 2026 року)

УДК 378.091.3:376.011.3-051]:005.745

Збірник матеріалів круглого столу рекомендовано до друку рішенням Вченої ради факультету спеціальної освіти та соціальної політики Український державний університет імені Михайла Драгоманова (протокол № 6 від 28 квітня 2026 року).

Рецензенти:
О.В. Чеботарьова **–** доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України
В.М. Шевченко **–** доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені Миколи Ярмаченка факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

За редакцією:
С.І. Геращенко – кандидата педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.
Н.В. Бондар – кандидата педагогічних наук, доцента, кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

ISBN 978-966-931-357-7

Підготовка фахівців зі спеціальної освіти: від традицій до інновацій: збірник матеріалів круглого столу присвяченого пам'яті професора Івана Пантелійовича Колесника (4 березня 2026 року) / за редакцією С.І. Геращенко, Н.В. Бондар. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2026. 78 с. Електронне видання

УДК 378.091.3:376.011.3-051]:005.745

Повну відповідальність за зміст, підбір, точність наведених матеріалів, цитат, статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен, джерел інформації, орфографію, плагіат та іншу інформацію, яка використана у публікаціях, несуть автори опублікованих праць

ISBN 978-966-931-357-7

© Факультет спеціальної освіти та соціальної політики, 2026
© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2026

Список використаних джерел

1. Скрипник Т. В., Мартинчук О. В., Софій Н. З., Тищенко Л. А. Координатор інклюзивного навчання як виклик для українських фахівців – учасників команд супроводу дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий журнал Хортицької національної академії.* 2023. Вип. 8. С. 148-156.

2. Скрипник Т. В., Мартинчук О. В., Софій Н. З., Бабич Н. М. Координація команди супроводу дітей з особливими освітніми потребами в аспекті управлінської діяльності. *Освіта осіб з особливими освітніми потребами: шляхи розбудови*. 2023. № 22. С. 103-119.

3. Мартинчук О. В., Скрипник Т. В., Федоренко О. Ф., Найда Ю. М., Заєркова Н. В. Проблеми сучасного кадрового забезпечення інклюзивного навчання в Україні. *Суспільство та національні інтереси.* 2024. №4 (4). С. 485-497.

Маруда О.Г.
викладач Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОРОСЛИХ ОСІБ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ

Іван Пантелійович Колесник працював в НПУ імені М.П.Драгоманова з 1979 року. Майже 20 років, з 13 травня 1983 по 26 грудня 2002 року, він був деканом дефектологічного факультету НПУ імені М.П.Драгоманова.

Спектр наукових інтересів І.П.Колесника був надзвичайно широкий. Він працював над численними науковими проблемами, що стосувалися психологічних основ соціалізації учнів з психофізичними порушеннями.

Започаткував дослідження надзвичайно складного психолого-педагогічного утворення, яким є спрямованість особистості старшокласника з порушеннями слуху.

Цінуючи наукові здобутки і внесок Івана Пантелійовича. в розвиток проблеми соціалізації дітей з психофізичними порушеннями, ми продовжуємо досліджувати проблему соціалізації дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Сьогодні Україна орієнтується на Європейські цінності і прагне до вступу в Європейський Союз. Для цього важливо дотримуватися європейських стандартів, у тому числі і прав людини, а особливо незахищених груп населення, з поміж яких - дорослі особи з інтелектуальними порушеннями. Зокрема, важливо визначити умови, за яких можливе забезпечення їх прав. Небагато авторів звертають увагу на соціальні аспекти системи послуг для дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями (Гончар Л., Майорова Н., Кравченко Р., Пілявська Л. та ін).

Сучасні трансформації соціальної політики у сфері інвалідності ґрунтуються на правах людини та принципах інклюзії. Відповідно до положень Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, держави зобов’язані забезпечити особам з інвалідністю можливість повноцінної участі у всіх сферах суспільного життя. У цьому контексті соціалізація дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями набуває особливої актуальності. Тобто, засвоєння людиною

прийнятих в суспільстві соціальних норм і правил відбувається через соціалізацію.

Попри значний прогрес у розвитку інклюзивної освіти, питання соціалізації після досягнення повноліття залишається недостатньо дослідженими. Після завершення шкільного навчання багато осіб стикаються зі зменшенням обсягу підтримки, соціальною ізоляцією та обмеженими можливостями працевлаштування.

У даному контексті соціалізація розглядається як безперервний процес засвоєння соціальних норм, ролей та моделей поведінки, що забезпечують інтеграцію особистості у суспільство. У дорослому віці цей процес пов'язаний із виконанням нових соціальних ролей: працівника, громадянина, члена організації, учасника громади. Позитивна соціалізація забезпечує успішну інтеграцію особи в суспільство, адаптацію її до умов соціального середовища [1].

Соціалізація - це процес і результат засвоєння і активного відтворення особами соціального досвіду – системи ролей соціальних. Це навчання жити серед інших людей, спілкуватися, працювати, приймати рішення та бути активним членом громади. В ході соціалізації відбувається формування особистості і самосвідомості [1, 2].

Для осіб з інтелектуальними порушеннями соціалізація має специфічні характеристики і суттєво утруднена, зумовлена особливостями когнітивного розвитку, пізнавальної діяльності, попереднім досвідом ізоляції або інституційного перебування; соціальними бар'єрами та стереотипами.

Сучасна модель підтримки ґрунтується на переході від медичної до соціально-правової моделі інвалідності, відповідно до якої обмеження виникають не лише через індивідуальні особливості, а й через недоступність середовища.

Соціалізація дорослої людини з інтелектуальними порушеннями включає: розвиток соціальних навичок; формування комунікативної компетентності; набуття професійних умінь; участь у житті громади; формування самоідентичності; розвиток здатності до прийняття рішень. Пізнання соціально-побутового змісту життя неможливо без уміння орієнтуватися в нормах і правилах різних сфер діяльності [3].

Особливе місце у процесі соціалізації дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями займають групи самоадвокатування. Самоадвокатування означає, що людина знає свої права, може висловлювати власну думку, бере участь у прийнятті рішень і захищає власні інтереси. Міжнародний рух самоадвокатів, зокрема Inclusion International, підкреслює принцип «Нічого про нас без нас», який передбачає активну участь осіб з інтелектуальними порушеннями у всіх процесах, що стосуються їхнього життя.

Групи самоадвокатів виконують важливі соціалізуючі функції. Участь у таких групах сприяє формуванню впевненості в собі, оскільки людина бачить, що її думка має значення. У процесі обговорення питань і колективного прийняття рішень учасники навчаються відповідальності, аргументації та співпраці.

Соціалізація також відбувається через активну участь у житті громади. Дорослі особи з інтелектуальними порушеннями можуть брати участь у громадських заходах, бути членами громадських організацій, виступати на публічних подіях, долучатися до волонтерської діяльності та брати участь у консультаціях із владою. Така активність формує відчуття приналежності до суспільства, підсилює усвідомлення власної значущості та сприяє розвитку громадянської відповідальності [4].

Отже, соціалізація дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями є багатовимірним процесом, що поєднує індивідуальні особливості розвитку та вплив соціального середовища. Успішність цього процесу залежить від наявності підтримуваних сервісів, можливостей працевлаштування та участі у громадському житті.

Список використаних джерел

1. Синьов, Віктор. (2010). Олігофренопедагогіка. Київ: Видавничий дім «Слово».
2. Колупаєва, Анна. (2019). Інклюзивна освіта: реалії та перспективи розвитку в Україні. Особлива дитина: навчання і виховання, № 3.
3. Миронова, Світлана. (2015). Соціальна адаптація осіб з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного суспільства. Педагогічні науки, № 63.
4. Національна асамблея людей з інвалідністю України. (2022). Аналітичні матеріали щодо реалізації прав осіб з інвалідністю в Україні. Київ.

Матвеєва Н.О.,
кандидат педагогічних наук, доцент
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

СКЛАДОВІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти проблеми підготовки кваліфікованих кадрів є особливо актуальними. З одного боку, на це вказує систематичне зростання чисельності осіб з особливими освітніми потребами, обумовлене війною в Україні. Це, як правило, діти, що втратили рідну домівку, батьків, отримали психологічні та фізичні травми, змінили місце проживання й мають низку труднощів (функціональні, інтелектуальні, освітні, соціоадаптаційні, соціокультурні). З іншого, це неготовність фахівців до роботи в надскладних умовах викликів сьогодення, неналежне укомплектування закладів спеціальної освіти кадрами та їхня плинність тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій з означеної проблеми вказує на інтерес вчених, відображений у численних працях, як-от: Н. Берегової, Д. Боярової, В. Бочелюка, Н. Весніної, Н. Дацьо, І. Демченко, А. Колупаєвої, В. Маланчій, Н. Приймак, Л. Прядко, О. Селепій, Я. Сидорів, О. Тельної, О. Таранченко, О. Фурман, А. Шевцова, О. Шульженко та інших.

Мета нашого дослідження полягає у визначені сутності, структури та значення психологічної готовності фахівців галузі спеціальної освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Основними завданнями виступають: вивчення й опрацювання актуальних літературних джерел з проблеми, розкриття